

สมุนไพรรูปในป่าอีสาน เหมือดโลด

รศ.ดร. ระวีวรรณ แก้วอมตวงศ์

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ชื่อวิทยาศาสตร์

Aporosa villosa (Wall. ex Lindl.) Baill.

ชื่อวงศ์

Euphorbiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 6-15 เมตร เปลือกต้นสีเทาดำ หนา แตกเป็นร่องลึกตามยาว ยอดอ่อนและช่อดอกมีขนสีน้ำตาลอมเหลืองหนานุ่มขึ้นหนาแน่น

ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ แผ่นใบรูปขอบขนานกว้าง หรือรูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 6-10 เซนติเมตร ยาว 10-16 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมนหรือรูปหัวใจตื้น ขอบใบเรียบ หรือมีคลื่นเล็กน้อย ผิวด้านบนมีขนประปราย ผิวใบด้านล่างมีขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ผิวใบด้านบนค่อนข้างสาก แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เส้นแขนงใบข้างละ 8-11 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแหชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 1.2-1.8 เซนติเมตร หูใบรูปไข่ยาว 4-6 มิลลิเมตร ร่วงง่าย

ดอกเล็ก สีเหลืองอ่อน แยกเพศ ออกเป็นช่อ แบบช่อหางกระรอก กระจุกตามซอกใบและกิ่งหรือเหนือรอยแผลใบ ตามกิ่ง ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้นกัน ช่อดอกเพศผู้ออกเป็นแท่งยาว มีหลายช่ออยู่ด้วยกัน ไม่มีก้านช่อดอก ไม่มีกลีบดอก เป็นช่อเชิงลด 2-6 ช่อ ยาว 1-5 เซนติเมตร มีขนสั้นหนานุ่ม เกสรเพศผู้มี 2 อัน ไม่มีกลีบดอก แต่ละดอกมีใบประดับขนาดเล็กรูปสามเหลี่ยม ยาว 1-1.5 มิลลิเมตร ช่อดอกเพศเมียออกเป็นช่อเดี่ยวสั้นๆ แบบช่อเชิงลด สั้นกว่าช่อดอกเพศผู้ ออกที่ซอกใบหรือที่กิ่ง ติดลำต้น อยู่เป็นกระจุก 2-8 ดอก แต่ละดอกไม่มีก้าน และมีสีเหลืองอ่อน ดอกเพศเมีย ยาว 2.5-4.5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมี 3-6 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยก เกสรเพศเมียมีรังไข่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ด มีขนสีน้ำตาลหนาแน่น ผลรูปไข่ แห้งแตกตามตะเข็บ 1-2 ด้าน มีขนสีน้ำตาลปนเหลืองปกคลุม กว้างประมาณ 0.7 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ปลายเป็นแฉก

ผลแก่สีน้ำตาลอมเหลือง ไม่มีก้านผล มีขนสั้นหนานุ่ม เมื่อแตกเห็นภายในมีเนื้อสีส้มแดง มี 1 เมล็ด เมล็ดมีเยื่อสีเหลืองหุ้ม เมล็ดรูปขอบขนาน กว้าง 6-7 มิลลิเมตร ยาว 7-8 มิลลิเมตร ผิวเรียบ

ใบ

ดอกเพศเมีย

ดอกเพศผู้

หมอยาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี ใช้ ลำต้น เข้ายากับ ดอกข้าว ดอกไผ่ ดอกหิน ดอกผี แดงแซง ส้มกบ ส้มมอดิน และพากส้มมอ แก้วหัวเหลือง ตาเหลือง

สารสำคัญ

จากการศึกษาของบังอร ศรีพานิชกุลชัยและคณะ (ไม่ปรากฏปีที่ตีพิมพ์) พบสารกลุ่มฟีนอลิก (phenolics) ปริมาณสูงกว่า 300 มิลลิกรัมต่อกรัม (mg/g) นอกจากนี้ยังพบสารกลุ่มฟลาโวนอยด์ (flavonoids) อีกด้วย

ฤทธิ์ทางชีวภาพ

1. ฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน

พบว่าสารสกัดเอทานอล (ethanol) ของเหือดโลดมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระชนิด DPPH โดยมีค่าความสามารถในการยับยั้งอนุมูลอิสระที่ 50 % (EC₅₀) ต่ำกว่า 10 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร (µg/ml) โดยคาดว่าสารออกฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระจะเป็นสารกลุ่มฟีนอลิก (บังอร ศรีพานิชกุลชัยและคณะ, ไม่ปรากฏปีที่ตีพิมพ์)

2. ฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase

จากการศึกษาสารสกัด ethanol ของเหือดโลด ขนาด 200 µg/ml มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase ได้ 60 % (Tan et al, 1991)

บรรณานุกรม

บังอร ศรีพานิชกุลชัย, อรุณศรี ปรีเปรม, ประนอม จันทโรมัย, อัญชลี ตัตตะวะศาสตร์, อารมย์ ตัตตะวะศาสตร์, จินดา หวังบุญสกุล, วรรณิ ศิริแสงตระกูล ฤทธิ์ต้านออกซิเดชันในพืช 26 ชนิดจากพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีพื้นที่โคกภูตากา การประชุมวิชาการทรัพยากรไทย : สรรพสิ่งล้นวนพันเกี่ยว (ภาคโปสเตอร์หน้า 295-301)

Tan GT, Pezzuto JM, Kinghorn DK, Hughes SH. Evaluation of natural products as inhibitors of human immunodeficiency virus type 1 (HIV- 1) reverse transcriptase. J Nat Prod. 1991; 54:143-154.